

Scientific Journal

Journal of Research in Educational Systems

Volume 15, Issue 55,
Pp. 74-84
Winter 2022

Print Issn: 2383-1324

Online Issn: 2783-2341

Indexed by ISC

www.jiera.ir

Journal by
Research in Educational
Science is licensed under a
Creative Commons
Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Document Type:
Original Article

✉ Corresponding Author:
fazl.hasanvand@gmail.com

Receive Date: 07 October 2021
Revise Date: 21 December 2021
Accept Date: 28 December 2021
Publish Date: 05 January 2021

How to Site: Sheivandi Cholicheh, K., Dortaj, Z., Hasanvand, F., Ghaemi, F. (2021). Developing Causal Model of Meaningful Life and Loneliness Based on Psychological Distress with the Mediating Role of Family Emotional Climate in People with Experience of Coping with Coronavirus Pandemic. *Journal of Research in Educational Science*, 15(55), 74-84.
[doi: 10.1001.1.23831324.1400.15.55.6.4](https://doi.org/10.1001.1.23831324.1400.15.55.6.4)

Developing Causal Model of Meaningful Life and Loneliness Based on Psychological Distress with the Mediating Role of Family Emotional Climate in People with Experience of Coping with Coronavirus Pandemic*

Kamran Sheivandi Cholicheh

Assistant Professor, Educational Psychology Dept., Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran

Zohreh Dortaj

Medical student, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Fazlollah Hasanvand✉

PhD Student in Educational Psychology, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran

Fatemeh Ghaemi

Associate Professor, Ministry of Health, Treatment and Medical, Tehran, Iran

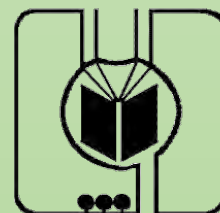
Abstract

The purpose of this study was to develop a model for identifying the consequences of psychological distress during the spread of coronavirus pandemic by mediating role of family emotional climate, which was a practical research in terms of purpose and descriptive-correlative in nature. The statistical population of the study included all Iranians in the country during the spread of coronavirus pandemic. The sample was 590 people who were selected from men and women from different provinces. Sampling was performed based on multistage cluster method which twelve provinces were selected as the target and then the questionnaires were completed by online survey. Kessler Psychological Distress Scale (2002), Steger meaning of life (2010) and researcher-constructed feeling loneliness and Emotional Family Climate Scale were used to collect the data. Structural equation model was used for statistical analysis. Findings showed that psychological distress had a positive causal relationship with the feeling of loneliness and a negative causal relationship with the meaning of life and also, the emotional climate of the family had a mediating role in the relationship between psychological distress and loneliness and meaning of life. As a result, psychologists, sociologists, and other social media professionals should consider the high capacity of the family's emotional climate as a key factor in Reducing of the effects of psychological distress resulting from the spread of crises such as the coronavirus pandemic on individual and collective living condition.

Keywords:

Psychological distress, Coronavirus, Family emotional climate, Loneliness feeling, Meaning of life

* The present article is an independent research

نشریه علمی

پژوهش در نظام‌های آموزشی

دوره ۱۵، شماره ۵۵،
ص ۷۴-۸۴
زمستان ۱۴۰۰

شاپا (چاپی): ۲۳۸۳-۱۳۲۴

شاپا (الکترونیکی): ۲۷۸۳-۲۳۴۱

نمایه در ISC

www.jiera.ir

نشریه علمی
پژوهش در نظام‌های آموزشی تحت قانون
بین‌المللی کپی‌رایت Creative
Commons: BY-NC می‌باشد.

نوع مقاله:

مقاله اصیل پژوهشی

نویسنده مسئول:

fazl.hasanvand@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵

استناد به این مقاله: شیوندی چلیچه، ک.، درتاج، ز.، حسنونند، ف.، و قائمی، ف. (۱۴۰۰). تدوین مدل علی معناداری زندگی و احساس تنهایی بر اساس پریشانی روانی با نقش میانجی‌گری جو عاطفی خانواده در افراد دارای تجربه رویارویی با همه‌گیری کرونا ویروس. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۵(۵۵)، ۷۴-۸۴.

doi: 20.1001.1.23831324.1400.15.55.6.4

تدوین مدل علی معناداری زندگی و احساس تنهایی بر اساس پریشانی روانی با نقش میانجی‌گری جو عاطفی خانواده در افراد دارای تجربه رویارویی با همه‌گیری کرونا ویروس*

کامران شیوندی چلیچه

استادیار، گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

زهره درتاج

دانشجوی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

فضل‌الله حسنونند✉

دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

فاطمه قائمی

دانشیار، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تهران، ایران

چکیده

این پژوهش با هدف تدوین مدل علی پیامدهای پریشانی روان‌شناختی ناشی از همه‌گیری کرونا ویروس و بررسی نقش میانجی‌گری جو عاطفی خانواده به انجام رسید که از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت، توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه‌ی آماری شامل ایرانیان سراسر کشور در سال ۱۴۰۰ بود. نمونه آماری برابر با ۵۹۰ نفر بود که از استان‌های مختلف کشور انتخاب گردید. نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد و پرسشنامه‌ها به شیوه‌ی نظرسنجی اینترنتی تکمیل شد. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه پریشانی روانی کسلر (۲۰۰۲)، معناداری زندگی استگر (۲۰۱۰)، احساس تنهایی محقق‌ساخته (۱۴۰۰) و جو عاطفی خانواده محقق‌ساخته (۱۴۰۰) استفاده گردید. به منظور تحلیل آماری از مدل معادلات ساختاری بهره گرفته شد. یافته‌ها نشان داد که پریشانی روانی دارای رابطه علی مثبت با احساس تنهایی و رابطه علی منفی با معناداری زندگی و همچنین، جو عاطفی خانواده دارای نقش میانجی‌گری در رابطه میان پریشانی روانی با احساس تنهایی و معناداری زندگی بود. در نتیجه، روان‌شناسان و دیگر متخصصان در عرصه ارتباطات اجتماعی باید ظرفیت جو عاطفی خانواده را به‌عنوان یک عامل اساسی در تبیین اثرات پریشانی روانی حاصل از گسترش بحران‌هایی همچون همه‌گیری کرونا ویروس مورد توجه قرار دهند.

واژه‌های کلیدی:

احساس تنهایی، پریشانی روانی، جو عاطفی خانواده، کرونا ویروس، معناداری زندگی

* مقاله حاضر به صورت پژوهشی مستقل انجام شده است.

مقدمه

رشد شتابان در زمینه‌های علمی گوناگون و پیدایش انواع فن‌آوری در سالیان گذشته به‌نوعی انسان را به این باور رسانده بود که توانایی کنترل بر شرایط زندگی خود در رویارویی با حوادث گوناگون را دارد. اما گاهی آدمی چنان مقهور توان عوامل دور از انتظار و ناشناخته‌ی موجود در طبیعت می‌شود که عنان از کف می‌دهد و سرنوشت خود را در گستره‌ای از ابهام می‌بیند. بیماری‌های واگیردار عفونی مانند آبله و آبله‌چالشی‌های بزرگی را برای زندگی بشر به وجود آورده‌اند (Cherif et al., 2016). در رویارویی با این چالش‌ها، انسان تلاش کرده تا با انجام اقداماتی مانند افزایش آگاهی از بیماری‌ها، قرنطینه‌خانی و ساخت واکسن با همه‌گیری این بیماری‌های عفونی مبارزه نماید (Raude et al., 2019)، ولی حتی این تلاش‌ها هم تا اندازه زیادی نتوانسته‌اند انسان را به موجودی مقاوم تبدیل کنند و هر از چند گاهی، طوفانی برخاسته از یک بیماری زندگی انسان را درمی‌نوردد و پیامدهای جسمی و روانی چشمگیری را بر جای می‌گذارد (Brooks et al., 2020).

در این میان، همه‌گیری کرونا و ویروس^۱ به‌عنوان یک بحران ناگهانی در بهداشت عمومی در طی مدت کوتاهی از شهر ووهان چین به سراسر جهان و از جمله کشورمان، ایران، گسترش یافت و به تهدیدی جدی برای بشر بدل گشت. بدین‌سان، انسان در معرض پیامدهای روانی شدیدی قرار گرفت (Habibzadeh & Stoneman, 2021) و برخی اقدامات ابتدایی همچون قرنطینه‌بلندمدت نیز موجب بروز پیامدهای روان‌شناختی مانند سردرگمی و عصبانیت، ترس از عفونت، ناامیدی، فرسودگی و ناراحتی عصبی ناشی از شکست‌های مالی شده است (Brooks et al., 2020). Bao و همکاران (2020) در مطالعاتی نشان داده‌اند که وحشت‌زدگی، اضطراب، افسردگی، ترس، انکار و ناامیدی اساسی‌ترین واکنش‌های روانی آسیب‌زا در افراد در معرض شیوع همه‌گیری کرونا بوده‌اند. در این راستا، در مطالعه حاضر برون‌دادهای پریشانی

روانی^۲ در رویارویی با بحران همه‌گیری کرونا و ویروس موردتوجه قرار گرفت.

معناداری زندگی^۳ نشانگر یک عنصر اساسی در زندگی است که جنبه معنوی دارد (Bernard et al., 2017) Baumeister and Newman (2002) نقل از وزیر و عظیمی، (۱۳۹۶) بیان داشته‌اند که برای اینکه فردی احساس کند که از یک زندگی بامعنا برخوردار است، باید چهار نیاز وی یعنی هدفمند بودن زندگی، احساس کارآمدی و مهارت، برخوردار بودن از مجموعه‌ای از ارزش‌ها که بتوانند کنش‌های او را توجیه کنند و وجود یک اصل ثابت و استوار برای برخورداری از حس مثبت خودارزشمندی ارضا شده باشند. به نظر می‌رسد افرادی که زندگی آن‌ها معنای بیشتری دارد، بهتر با اضطراب و چالش‌های روانی زندگی مقابله می‌کنند و پردازش بهتر اطلاعات و دید مثبت‌تری به آینده دارند. بنابراین، معنای زندگی، مهارت مقابله‌ای مفیدی است که باعث می‌شود انسان از اوقات خود لذت ببرد و شرایط بد را تحمل کند (Garcini et al., 2013). از این‌رو، بررسی اثرات قرار گرفتن مردم در برابر مخاطرات و چالش‌های کرونا و ویروس می‌تواند شایسته و سودمند باشد. نتایج پژوهش Uddin و همکاران (2017) گویای رابطه منفی پریشانی روانی و معناداری زندگی بوده است. Li و همکاران (2017) نشان داده‌اند که معنای زندگی به‌صورت منفی از پریشانی روانی متأثر می‌گردد.

انسان به‌طور ذاتی در تنهایی زندگی نمی‌کند، بلکه به‌وسیله خانواده، همسایه‌ها و کار با دیگران در ارتباط است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶) و از این‌رو، احساس تنهایی^۴ به‌عنوان یکی از پیامدهای روانی احتمالی حاصل از همه‌گیری کرونا در این مطالعه موردتوجه قرار گرفت. Richard و همکاران (2017) بیان داشته‌اند که احساس تنهایی به‌عنوان یک تجربه می‌تواند با پریشانی عاطفی و سلامت جسمی و روحی نامطلوب و یک سبک زندگی ناسالم همراه باشد. همچنین، Mushtaq و همکاران (2014) اشاره داشته‌اند که احساس تنهایی می‌تواند موجب بروز پیامدهای آسیب‌رسان برای سلامت جسم و روان افراد گردد.

4. Loneliness

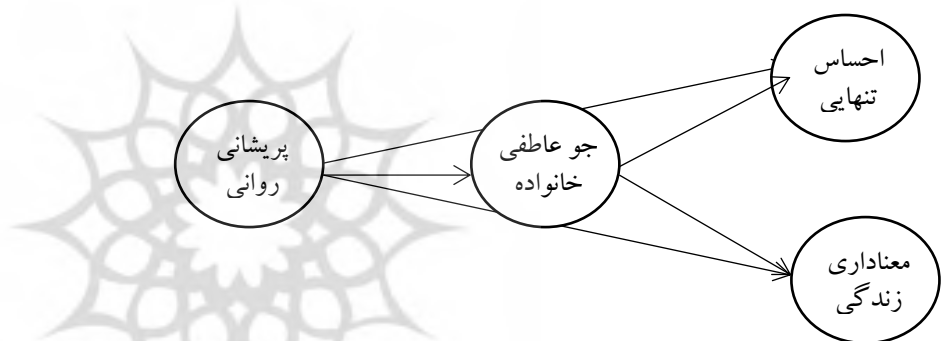
1. coronavirus pandemy
2. psychological distress
3. meaning in life

ویروس (مردم عادی، خانواده‌ها، افراد مبتلا و کارد درمان) ضرورت شناسایی عوامل میانجی‌گر در تعدیل این فشارهای روانی را مبرهن می‌سازد و زمینه‌ای را برای تدوین مداخلات روان‌شناختی به منظور کاهش ابعاد منفی روانی و جسمی فراهم سازد (Zhu et al., 2020) در این راستا، در این پژوهش، نقش میانجی جو عاطفی خانواده در رابطه میان پریشانی روانی و معناداری زندگی و احساس تنهایی در افراد رویارو با تهدیدهای همه‌گیری کرونا ویروس مورد کنکاش قرار گرفت (شکل ۱).

بر مبنای آنچه گفته شد، تلاش برای کسب آگاهی از بروندهای منفی گسترش بیماری‌های همه‌گیر از یک سو و پشت سر گذاشتن دوره‌های مرگ‌بار انواع همه‌گیری در تاریخ گذشته ایران مثل طاعون در مشهد (دهقان‌نژاد و کثیری، ۱۳۸۹)، دیفتری، تب مالت، تیفوس و جذام (میرصالحیان و دلوند، ۱۳۹۷) و وبا در کل کشور (محمدصالحی، ۱۳۹۷) پژوهشگر را بر آن داشت است تا عواملی را شناسایی نماید که در شرایط نابسامان کنونی توانایی کاهش بروندهای منفی پریشانی روانی در افراد جامعه را داشته باشد. به گفته‌ای، قرار گرفتن اقشار گوناگون مردم در معرض همه‌گیری کرونا

شکل ۱.

مدل مفهوم پژوهش

مناسب برای افراد عادی و تصمیم‌گیران باشد. از سویی دیگر، با شناخت عوامل میانجی در بهبود وضعیت سلامت روان‌شناختی مردم این امکان به وجود می‌آید که روان‌شناسان و مددکاران اجتماعی به‌طور دقیق بر عواملی متمرکز شوند که کاهش اثرات منفی شرایط کنونی را سبب گردد. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف پاسخ به این پرسش اساسی به انجام رسیده است که آیا مدل رابطه‌ی علی پریشانی روان‌شناختی حاصل از اپیدمی کرونا ویروس با معناداری زندگی و احساس تنهایی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده از برازش مناسب برخوردار است؟

روش

این پژوهش از نظر هدف، از نوع کاربردی و از حیث ماهیت، توصیفی-همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل تمامی افراد در معرض همه‌گیری کرونا

جو عاطفی خانواده، چگونگی ارتباط و شیوه‌ی برخورد و سطح احساس‌ها و علاقه‌ی افراد خانواده نسبت به یکدیگر را نشان می‌دهد؛ که می‌تواند در سلامت روانی و رفتاری افراد اثرگذار باشد (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۶). نجارپور و خدیوی (۱۳۸۷) نشان داده‌اند که هویت‌یابی، خودپنداره و عزت‌نفس با جو عاطفی خانواده پیوند دارند. همچنین، محیط مطلوب خانواده مانع بروز مشکلات عاطفی، کلامی و جنسی می‌گردد (مهدیزادگان و حق‌شناس، ۱۳۹۲)؛ بنابراین، پیوستگی خانواده از بروز مشکلات عاطفی جلوگیری می‌کند (Gonzales et al., 2010). از این رو تصور می‌شود که در شرایط کنونی، جو عاطفی مثبت در خانواده بتواند به‌عنوان تکیه‌گاهی در زندگی فردی و اجتماعی افراد، اثرات پریشانی روانی را تعدیل نماید. بر اساس آنچه گفته شد، بررسی علمی و دقیق پیامدها روان‌شناختی همه‌گیری کرونا ویروس می‌تواند در شناسایی بروندهای منفی این بحران زمینه‌ساز فراهم نمودن اطلاعات

طراحی گردید گرفتن نمره بالاتر در این ابزار نشان گر تجربه‌ی جو عاطفی خانوادگی مثبت تر است. تحلیل عاملی اکتشافی بر روی این پرسشنامه بر اساس نتایج تحلیل مؤلفه‌های اصلی نشان داد که مقدار کفایت نمونه‌گیری کایر-میر-الکین^۲ برابر با ۰/۹۳ و آزمون کرویت بارتلت^۳ برابر با ۴۱۷۱/۲۷۷ که در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. بنابراین، با توجه به بالا بودن مقدار این شاخص‌ها ماتریس همبستگی و حجم نمونه برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی بسنده و روایی این ابزار تأیید شد. همچنین، بار عاملی برای تمام گویه‌های آن بالاتر از ۰/۳ محاسبه شد. همچنین، روایی محتوایی این ابزار توسط متخصصین تأیید و پایایی آن در پژوهش حاضر بر اساس آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۲ محاسبه گردید.

پرسشنامه معناداری زندگی^۴ Steger (2010): این پرسشنامه دارای ۱۰ گویه است که بر اساس یک مقیاس لیکرت هفت‌بخشی از کاملاً نادرست تا کاملاً درست طراحی گردید. این ابزار دارای دو بعد حضور معنا و جستجوی معنا را می‌سنجد. گرفتن نمره بالاتر در این ابزار نشان گر زندگی معنادار فرد است. در پژوهش مجدآبادی (۱۳۹۶)، روایی و پایایی این ابزار مورد تأیید قرار گرفت. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر بر اساس آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۹ به دست آمد.

پرسشنامه احساس تنهایی: این پرسشنامه دارای ۸ گویه است که مبتنی بر الگوی نظری Russell و همکاران (1980) و بر اساس مقیاس لیکرت چهاربخشی از هرگز تا کاملاً همیشه طراحی گردید. تحلیل عاملی اکتشافی مبتنی بر تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس نشان داد که کفایت نمونه‌گیری کایر-میر-الکین برابر با ۰/۸۴ و آزمون کرویت بارتلت برابر با ۴۱۵۶/۲۳۱ که در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. بنابراین، با توجه به بالا بودن مقدار KMO و معناداری آزمون کرویت بارتلت، ماتریس همبستگی و حجم نمونه برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی بسنده و روایی تأیید شد. همچنین، بار عاملی تمام گویه‌ها بالاتر از ۰/۳ محاسبه شد. روایی محتوایی این پرسشنامه توسط متخصصین تأیید گردید و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۱ محاسبه شد.

در سطح کشور در سال ۱۴۰۰ بود. نمونه موردپژوهش به‌صورت نسبتاً یکسان از میان زنان و مردان به‌عنوان حجم نمونه انتخاب گردید. نمونه‌گیری بر اساس خوشه‌ای مرحله‌ای انجام شد که به‌موجب آن، دوازده استان (تهران، لرستان، کرمان، خوزستان، خراسان رضوی، فارس، اصفهان، مازندران، آذربایجان شرقی، هرمزگان و یزد) انتخاب شد تا بدین ترتیب، تمام تفاوت‌های فرهنگی در کشور پوشش داده شود. بر این اساس، بر مبنای نظرسنجی اینترنتی؛ پرسشنامه کلی در سایت پرس‌آل طراحی گردید و لینک آن از طریق کانال‌های مجازی در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت. در پایان ۶۶۲ پرسشنامه پاسخ داده شد که بر اساس کامل بودن پرسشنامه، ۵۹۰ نفر انتخاب و پاسخ‌ها بر اساس شاخص‌های توصیفی و استنباطی در نرم‌افزار AMOS تحلیل شد. ملاک ورود شامل داشتن رضایت کامل و حضور داوطلبانه و به‌تبع، دقت در پاسخ به پرسشنامه و ملاک خروج عدم دقت، قرار نداشتن محل سکونت در استان‌های مورد مطالعه و سوگیری در پاسخ بود که در هنگام ورود داده‌ها مورد توجه قرار گرفت. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های زیر استفاده شد:

پرسشنامه پریشانی روان‌شناختی^۱ Kessler (2002): این پرسشنامه دارای ۱۰ گویه است که بر اساس مقیاس لیکرت از هیچ‌وقت تا همیشه طراحی گردیده است. این مقیاس علائم اضطراب و افسردگی و دیگر نامالایمات روانی تجربه‌شده‌ی فرد در چند هفته اخیر زندگی خود را مشخص می‌نماید. گرفتن نمره بالاتر نشان گر پریشان‌روایی بیشتر است. مطالعات Furukawa و همکاران (2003) نشان داده‌اند که این پرسشنامه از اعتبار و پایایی مطلوب برخوردار است. در ایران نیز یعقوبی (۱۳۹۴) روایی و پایایی نمونه‌ای از این ابزار را مورد تأیید قرار داده است. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر بر اساس ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۴ محاسبه شد.

پرسشنامه‌ی جو عاطفی خانواده: این پرسشنامه حاوی ۱۰ گویه بود که مبتنی بر نظریه هیلبرن (نقل از رشیدی و همکاران، ۱۳۹۶) و بر اساس مؤلفه‌های همچون محبت، تأیید، تجربه مشترک، احساس اعتماد و امنیت و تشویق کردن بر طبق مقیاس لیکرت شش‌قسمتی از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم

3. Bartlett's test of sphericity
4. meaning in life scale

1. psychological distress scale
2. Kaiser - Meyer - Oklin

همچنین، میانگین پریشانی روانی، جو عاطفی خانواده، احساس تنهایی و معناداری زندگی برابر است با ۳۲/۰۸، ۵۱/۰۱، ۱۴/۶۱ و ۵۴/۰۳ و میزان انحراف معیار آن‌ها به ترتیب برابر با ۱۱/۵۸، ۹/۸۳، ۵/۷۸، ۶/۰۹ و ۹/۴۳ محاسبه شد. اکنون، با استفاده از مدل معادلات ساختاری به بررسی برازش مدل ساختاری و فرضیه‌های پژوهش پرداخته شد. بر این اساس، ابتدا مدل پژوهش بدون نقش میانجی‌گری جو عاطفی خانواده برازش یافت.

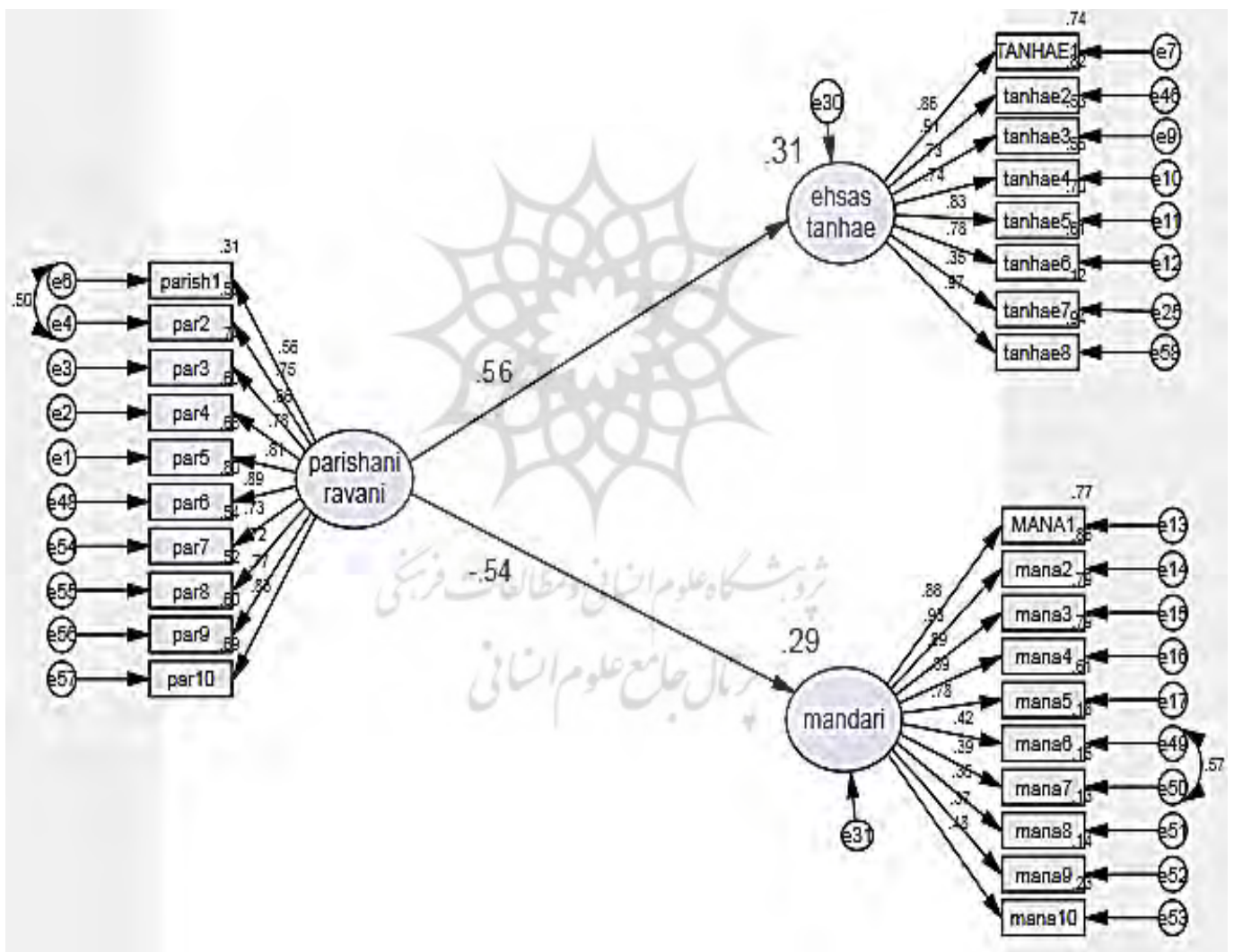
در نهایت، پس از گردآوری داده‌ها به منظور تجزیه و تحلیل از تحلیل معادلات ساختاری در نرم‌افزار آموس بهره گرفته شد.

یافته‌ها

در بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی بر اساس شاخص‌های توصیفی مشخص شد که در ارتباط با جنسیت، ۴۷/۵ درصد از افراد زن (۲۸۰ نفر) و ۵۲/۵ درصد مرد (۳۱۰ نفر) بودند.

شکل ۱.

مدل پیامدهای روان‌شناختی پریشانی روانی ناشی از کرونا ویروس

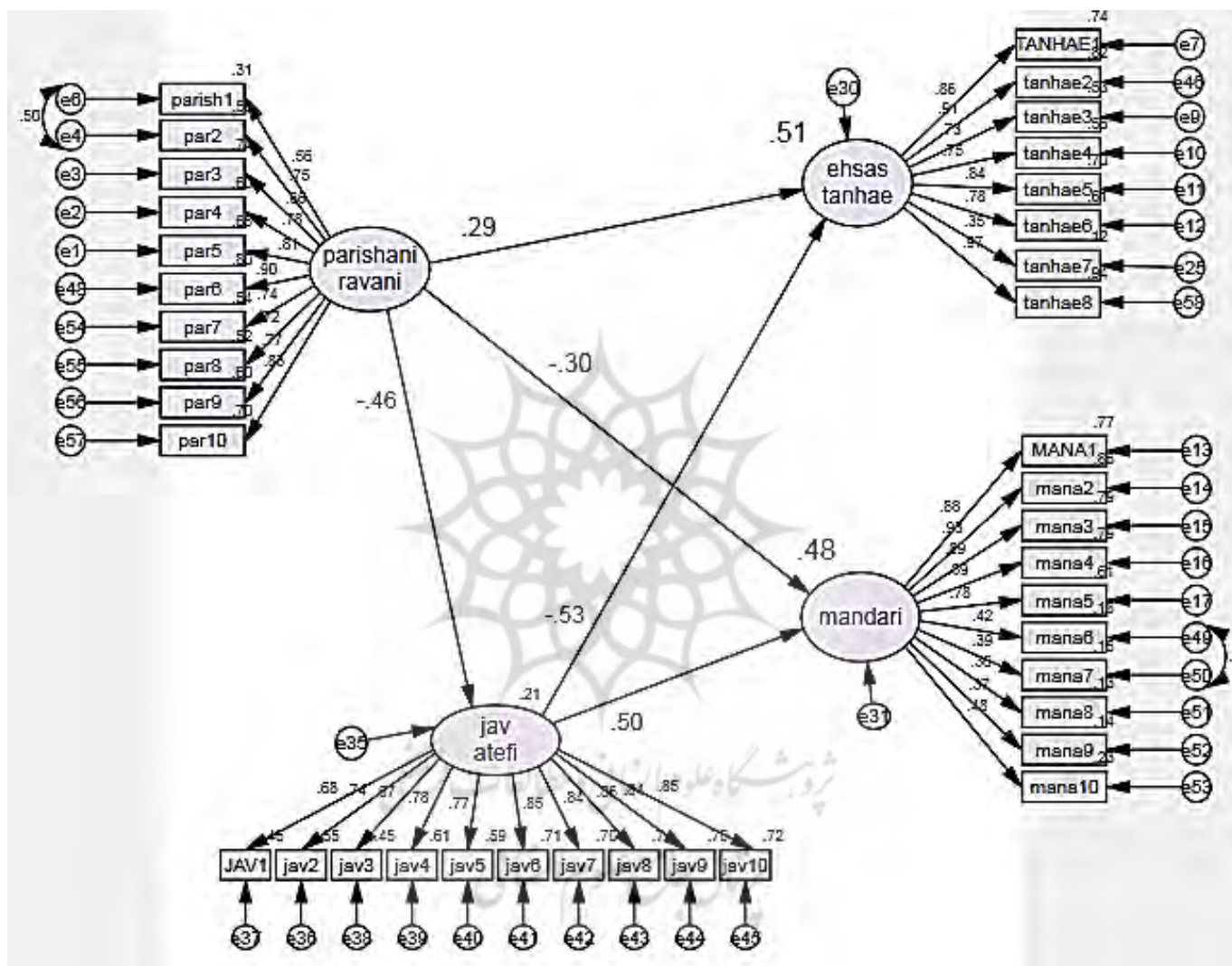

معناداری زندگی است که در سطح معناداری ۰/۰۰۱ مورد تأیید قرار گرفتند. مقادیر t بالاتر از ۱/۹۶ برای این ضرایب استاندارد نشانگر معناداری این روابط بود.

بر اساس شکل ۲، ارتباط میان متغیرهای پژوهشی و میزان بار عاملی گویه‌های مربوط به آن‌ها نشان داده شد. بررسی ضرایب تأثیر استاندارد گویای این است که پریشانی روانی دارای تأثیری به میزان ۰/۵۶ + بر احساس تنهایی و ۰/۵۴ - بر

شکل ۳.

مدل پیمادهای روان‌شناختی پریشانی روانی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده

و معناداری زندگی تأیید شد. از سویی، با ورود متغیر جو عاطفی خانواده، از رابطه علی مثبت پریشانی روانی و احساس تنهایی کاسته شد و با توجه به تأثیر منفی و معنادار جو عاطفی خانواده بر احساس تنهایی می‌توان گفت که نقش میانجی‌گرانه جو عاطفی خانواده در رابطه علی پریشانی روانی و احساس تنهایی تأیید گردید. بر این اساس، بررسی ضرایب تأثیر استاندارد نشان داد که پریشانی روانی به‌طور مستقیم دارای تأثیری به میزان ۰/۲۹ + بر میزان احساس تنهایی، ۰/۳۰ - بر

بر اساس مدل برازش‌یافته در شکل ۳، پس از ورود جو عاطفی خانواده به مدل، بار عاملی تمام گویه‌های پرسشنامه‌های مورد استفاده برای اندازه‌گیری متغیرهای پژوهشی در سطح مناسب تأیید شد (بار عاملی بالاتر از ۰/۳ و مقدار t بزرگ‌تر از ۱/۹۶) و میزان ضریب استاندارد منفی پریشانی روانی بر معناداری زندگی کاهش یافت و با توجه به تأثیر معنادار جو عاطفی خانواده بر معناداری زندگی، نقش میانجی‌گرانه جو عاطفی خانواده در رابطه علی پریشانی روانی

مقادیر t نشان داد که چون این شاخص برای تمام روابط بالاتر از ۱/۹۶ بود، معناداری روابط تأیید گردید.

معناداری زندگی و ۰/۴۶- بر جو عاطفی خانواده است و از سوی، جو عاطفی خانواده دارای تأثیری مثبت به میزان ۰/۵۰ بر معناداری زندگی و ۰/۵۳- بر احساس تنهایی بود. بررسی

جدول ۱.

شاخص‌های برازش مدل پژوهش حاضر

شاخص برازش مدل	مقدار شاخص	سطح مطلوب	وضعیت برازش
ریشه میانگین مجزورات تقریب ^۱	۰/۰۷	زیر ۰/۱	مطلوب است
تقسیم‌خی‌دو بر درجه آزادی ^۲	۴/۰۲	زیر ۳	مطلوب است
شاخص برازش استاندارد ^۳	۰/۹۱	بالاتر یا مساوی ۰/۹	مطلوب است
شاخص برازش تطبیقی ^۴	۰/۹۲	بالاتر یا مساوی ۰/۹	مطلوب است
شاخص نیکویی برازش ^۵	۰/۹۰	بالاتر یا مساوی ۰/۹	مطلوب است
شاخص برازش این کری متال ^۶	۰/۹۲	بالاتر یا مساوی ۰/۹	مطلوب است
ضریب تاکر- لوئیس ^۷	۰/۹۱	بالاتر یا مساوی ۰/۹	مطلوب است

همچنین، بررسی فرضیه دوم نشان داد که پریشانی روانی دارای تأثیری به میزان ۰/۵۴- بر معناداری زندگی است که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است و با ورود جو عاطفی خانواده به مدل به ۰/۳۰- کاهش یافت. همچنین، با توجه به این که جو عاطفی خانواده در سطح ۰/۰۰۱ دارای تأثیری مثبت به میزان ۰/۵۰ بر معناداری زندگی است، می‌توان گفت که جو عاطفی خانواده یک متغیر میانجی‌گر با اثر معنادار در جهت کاهش اثرات پریشانی روانی بر معناداری زندگی است. روی هم‌رفته، میزان تبیین واریانس کلی معناداری زندگی بر اساس پریشانی روانی از راه میانجی‌گری جو عاطفی خانواده برابر با ۴۸ درصد بود. بر این اساس، فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید گردید. روی هم‌رفته می‌توان گفت که جو عاطفی خانواده می‌تواند میزان اثرات منفی پریشانی روانی بر بروندادهای روانی و اجتماعی را کاهش دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تدوین مدل بروندادهای پریشانی روان‌شناختی حاصل از گسترش همه‌گیری کرونا و ویروس و بررسی نقش میانجی‌گرانه جو عاطفی خانواده انجام شد.

همچنین، شاخص‌های برازش ریشه میانگین مربعات خطاهای تخمین برابر با ۰/۰۷، تقسیم CMIN بر درجه آزادی برابر با ۴/۰۲ و شاخص برازش استاندارد، شاخص برازش تطبیقی، شاخص نیکویی برازش، شاخص برازش این کری متال و ضریب تاکر- لوئیس بالاتر یا مساوی ۰/۹ نشانگر تأیید مدل بود.

بررسی فرضیه نخست نشان داد که پریشانی روانی دارای رابطه‌ای علی به میزان ۰/۵۶+ بر احساس تنهایی است که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است و با ورود جو عاطفی خانواده به مدل به ۰/۲۹+ کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، با توجه به این که جو عاطفی خانواده در سطح ۰/۰۰۱ دارای تأثیری منفی به میزان ۰/۵۳- بر احساس تنهایی است و به‌گونه‌ای منفی به میزان ۰/۴۶- تحت تأثیر پریشانی روانی قرار دارد، می‌توان گفت که جو عاطفی خانواده یک متغیر میانجی‌گر با اثر معنادار در جهت کاهش اثرات پریشانی روانی بر احساس تنهایی است. در نهایت، میزان تبیین واریانس کلی واریانس احساس تنهایی بر اساس پریشانی روانی مبتنی بر رابطه مستقیم و غیرمستقیم از راه جو عاطفی خانواده برابر با ۵۱ درصد است. بر این اساس، فرضیه نخست پژوهش تأیید گردید.

1. root mean square error of approximation (RMSEA)
2. CMIN / df
3. normalized fitness index (NFI)
4. comparative fitness index (CFI)
5. goodness of fit index (GFI)
6. incremental fitness index (IFI)
7. tucker-Lewis coefficient (TLI)

فرضیه دوم پژوهش، مبنی بر تأثیر پریشانی روانی بر معناداری زندگی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده نشان داد که پریشانی روانی دارای تأثیری منفی بر معناداری زندگی است و جو عاطفی خانواده توانایی تعدیل این اثرات منفی را دارد. این بدان معنا است که پریشانی روانی مشتمل بر اضطراب، رفتارهای تکانشی، نگرانی‌های غیرقابل‌کنترل و ناتوانی در حفظ آرامش به دنبال گسترش بیماری کرونا زمینه‌ساز کاهش احساس معنا در افراد شده است؛ یعنی افراد در این شرایط تمرکز خود بر زندگی را از دست داده و درگیر نوعی آشفتگی می‌گردند که آنان را از دنبال کردن اهداف زندگی خود بازمی‌دارد. با این وجود، افرادی که در خانواده خود نوعی جو عاطفی مثبت را تجربه می‌کردند، پریشانی روانی خود را کنترل و از بروز اثرات منفی جلوگیری می‌کردند. این بدان معنا است که همدلی و هم‌صدایی افراد خانواده این باور را در فرد القا می‌کند که خانواده پایگاه مطمئنی است که می‌تواند او را در راه رسیدن به اهداف و معنای بلند زندگی یاری کند. نتایج حاصل از آزمودن این فرضیه با نتایج پژوهش Testoni و همکاران (2017) و میرزایی (۱۳۹۴) همسو است. بر این اساس، درک معنای زندگی با سطح پریشانی روانی، اضطراب و افسردگی کمتر رابطه دارد (Testoni et al., 2017). میرزایی (۱۳۹۴) تصدیق می‌کند که تمرکز بر امور معنوی در محیط خانواده می‌تواند سپری در برابر تنش‌های درونی و بیرونی و عاملی برای تقویت واکنش‌های بهتر در این شرایط باشد.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش عدم امکان مراجعه حضوری به افراد مورد مطالعه و نظارت بر تکمیل پرسشنامه‌ها بود. بر اساس نتایج، با توجه به اثرات میانجی جو عاطفی خانواده به محققان پیشنهاد می‌شود که با انجام مطالعات علمی در جهت طراحی روش‌های مداخله‌ای اثربخش مانند بهبود مهارت‌های ارتباطی در جهت تقویت ارتباطات عاطفی مثبت در شرایط بحران اقدام نمایند.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

فرضیه اول این پژوهش مبنی بر اثرات پریشانی روانی بر احساس تنهایی با میانجی‌گری جو عاطفی خانواده نشان داد که پریشانی روانی تأثیری مثبت بر احساس تنهایی داشت، ولی جو عاطفی خانواده می‌تواند این اثرات را تعدیل نماید. در حقیقت، شناخت آسیب‌ها می‌تواند ما را در حمایت و کمک به افراد برای رشد و بالندگی و سلامت و بهداشت روان یاری رساند (عیسی‌مراد، ۱۳۹۴). این بدان معنا است که اگرچه گسترش نگرانی‌های غیرقابل‌کنترل، احساس افسردگی، بی‌ارزش شمردن خود در شرایط دشوار به دنبال گسترش ویروس کرونا دارای تأثیری مثبت بر گسترش احساس تنهایی در افراد بود؛ ولی اثرات سازنده‌ی جو عاطفی خانواده توانست تا اندازه‌ای این پیامدهای نامطلوب را کاهش دهد. به گفته‌ای، محیط گرم خانواده سبب شده است تا افراد فکر کنند که در کنار دیگر از سد مشکلات عبور خواهند کرد و در این راه می‌توانند بر روی کمک‌ها و همدلی‌های اعضای خانواده خود حساب باز کنند. نتایج آزمون این فرضیه با نتایج پژوهش Richard و همکاران (2017)، خلیلی و همکاران (۱۳۹۸)، نعمت‌اله و آزادیکتا (۱۳۹۵) همخوان است. ستایشی‌اظه‌ری و همکاران (۱۳۹۷) نشان داده‌اند که پریشانی روان‌شناختی با احساس تنهایی در ارتباط و نعمت‌اله و آزادیکتا (۱۳۹۵) بر ظهور هم‌زمان پریشانی روانی و احساس تنهایی در افراد در معرض آسیب‌های شناختی صحه‌گذارده‌اند. در تبیین این یافته می‌توان گفت که افسردگی، ناامیدی و احساس ناتوان بودن در شرایط اضطراب‌زای ناشی از گسترش همه‌گیری کروناویروس موجب می‌شود که افراد بیشتر در لاک خود فرو روند؛ ولی وجود یک خانواده صمیمی و با محبت می‌تواند فرد را از فرورفتن در ورطه‌ی سکوت و تنهایی برهاند. Gonzales و همکاران (2010) در تأیید این گفته تصریح می‌کند که پیوستگی خانواده سدی در برابر بروز مشکلات عاطفی است. موسوی (۱۳۸۷) نشان داده است که در خانواده‌هایی که جو عاطفی مثبت برقرار نیست، موجی از ناهماهنگی و پدیدایی رفتارهای افسرده‌وار دیده می‌شود. خلیلی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داده‌اند که اثرات حمایتی خانواده زمینه‌ساز کاهش پریشانی روانی افراد است.

منابع

نجارپور، س. و خدیوی، ا. (۱۳۸۷). بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با هویت‌یابی، خودپنداره و عزت‌نفس نوجوانان و جوانان ۱۷-۲۸ سال شهر اسلامشهر. *نشریه آموزش و ارزشیابی*، ۳۱(۳)، ۸۱-۱۰۲.

نعمت‌اله، س. و آزادیکتا، م. (۱۳۹۵). بررسی رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با پریشانی روان‌شناختی و احساس تنهایی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات. *فصلنامه آموزش، مشاوره و روان‌درمانی*، ۵(۲۰)، ۸۲-۹۹.

وزیری، ش. و عظیمی، ا. (۱۳۹۶). بررسی سهم معنای زندگی و حمایت اجتماعی ادراک‌شده در راهبردهای مقابله با درد. *روان‌شناسی تحولی*، ۱۳(۵۲)، ۳۷۲-۳۸۸.

هاشمی، س. ط.، علیپور، ا.، زارع، ح. و علی‌اکبری، م. (۱۳۹۶). برازش الگوی سالم‌زیستی خود تجزیه‌ناپذیر در دانشجویان ایرانی. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۱(۳۶)، ۶۱-۸۸.

عیسی‌مراد، ا. (۱۳۹۴). بررسی مقایسه‌ای آسیب‌شناسی رفتاری اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۹(۳۱)، ۲۲۵-۲۱۱.

یعقوبی، ح. (۱۳۹۴). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه ده سؤالی پرسشنامه پریشانی روان‌شناختی کسلر. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، ۶(۴)، ۴۵-۵۷.

References

Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J., & Lu, L. (2020). CoV-19 epidemic: address mental health care to empower society. *Lancet*, 395, 37-38.

Bebanic, V., Clench-Aas, J., Raanaas, R. K., & Bang, N. R. (2017). The Relationship Between Violence and Psychological Distress: Do Sense of Mastery and Social Support Matter? *Journal of Interpersonal Violence*, 32(16), 371-395.

Bernard, M., Strasser, F., Gamondi, C., Braunschweig, G., Forster, M., Kaspers-Elekes, K., et al. (2017). Relationship Between Spirituality, Meaning in Life, Psychological Distress, Wish for Hastened Death, and Their Influence on Quality of Life in Palliative Care Patients. *Journal of pain and symptom management*, 4(54), 514-522.

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L.E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *Rapid Review*, 395, 912-920.

Cherif, A., Barley, K., Hurtado, M. (2016). Homopsychological: reactionary behavioral aspects of epidemics. *Epidemics*, 14, 45-53.

Dehghannejad, M., & Kathiri, M. (2010). A review of the history of quarantine problems in Iran during the reign of Nasser aldin Shah. *Historical Research*

خلیلی، ز.، نوایی، م.، شکیبا، م. و نویدیان، ع. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر مداخله آموزشی- حمایتی بر پریشانی روان‌شناختی زنان باردار تحت خشونت خانگی: یک مطالعه کارآزمایی بالینی. *مجله حیات*، ۲۵(۲)، ۱۵۱-۱۶۷.

دهقان‌نژاد، م. و کنیری، م. (۱۳۸۹). مروری بر تاریخچه مشکلات ایجاد قرنطینه در ایران در دوره ناصرالدین‌شاه. *پژوهش‌های تاریخی (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی اصفهان)*، ۴۶(۴)، ۱-۱۳.

ستایشی اظهري، م.، میرزاحسینی، ح. و محبی، م. (۱۳۹۷). رابطه حمایت ادراک‌شده با آمادگی به اعتیاد و پریشانی روان‌شناختی با نقش میانجی‌گری احساس تنهایی در دانش‌آموزان. *مجله‌ی اعتیادپژوهی*، ۱۲(۴۶)، ۵۵-۶۹.

شيوندی، ک. و حسونند، ف. (۱۳۹۹). تدوين مدل پیامدهای روان‌شناختی اضطراب ناشی از اپیدمی کروناویروس و بررسی نقش میانجی‌گری سلامت معنوی. *مجله فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۱(۴۲)، ۱-۳۶.

مجدآبادی، ز. (۱۳۹۶). پرسشنامه معناداری زندگی. *مجله‌ی روان‌شناسی تحولی روان‌شناسان ایرانی*، ۱۳(۱)، ۳۳۰-۳۴۲.

محمدصالحی، ن.، هلاکویی نایینی، ک.، عشرتی، ب.، محمدبیگی، ا.، احمدنژاد، ا.، ارسنگ‌جنگ، ا. (۱۳۹۷). بررسی روند زمانی پنجاه سال اخیر بیماری وبا در ایران و مدل‌سازی تأثیر دما و بارش سالیانه بر بروز طغیان‌های جدید بیماری. *مجله اپیدمیولوژی ایران*، ۱۴(۱)، ۱-۸.

موسوی، ا. (۱۳۸۷). بررسی عملکرد خانواده و بهداشت روانی اعضای خانواده. *مجله اندیشه‌ی رفتار*، ۶(۳)، ۱-۱۰.

مهدیزادگان، ا. و حق‌شناس، . (۱۳۹۲). رابطه بین خشونت خانوادگی با کارکرد خانواده در زنان. *فصلنامه پژوهش زن و فرهنگ*، ۵(۱۷)، ۶۵-۷۳.

میرزایی، ن. (۱۳۹۴). بررسی نقش معنویت، در کیفیت ارتباط خانواده، کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی با رویکرد بومی و اسلامی و با تأکید بر پژوهش‌های نوین، ساری، بسیج اساتید دانشگاه پیام نور استان مازندران، شرکت علمی پژوهشی و مشاوره‌ای آینده‌ساز.

میرصالحیان، ا. و دالوند، م. (۱۳۹۷). تاریخچه‌ی بیماری‌های عفونی باکتریایی شایع در ایران. *مجله‌ی میکروبی‌شناسی پزشکی ایران*، ۱۲(۴)، ۲۷۹-۲۹۰.

- Disorders and Physical Health? A Review on the Psychological Aspects of Loneliness. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 8 (9), 1-4.
- Najarpour, S., & Khadivi, A. (2008). Investigating the relationship between family emotional atmosphere and identity, self-concept and self-esteem of adolescents and young people aged 17-28 in Islamshahr. *Journal of Education and Evaluation*, 1(3), 102 - 81. [In Persian]
- Nematullah, S., & Azadikta, M. (2015). Investigating the relationship between early maladaptive schemas and psychological distress and loneliness among students of Islamic Azad University, Science and Research Branch. *Journal of Education, Counseling and Psychotherapy*, 5(20), 99 - 82. [In Persian]
- Raude, J., MCColla, K., Flamand, C., Apostolidis, T. Understanding health behaviour changes in response to outbreaks: Findings from a longitudinal study of a large epidemic of mosquito-borne disease. *Social Science & Medicine*, 230, 184 – 193.
- Richard, A., Rohrmann, S., Vandeleur, C. L., Schmid, M., Barth, J., Eichholzer, M. (2017). Loneliness is adversely associated with physical and mental health and lifestyle factors: Results from a Swiss national survey. *Results from a Swiss national survey: PLoS ONE*, 12(7), 18 - 42.
- Setayeshi Azhari, M., Mirza Hosseini, H., & Mohebbi, M. (2018). The relationship between perceived support and readiness for addiction and psychological distress with the mediating role of loneliness in students. *Journal of Addiction Research*, 12(46), 69-55. [In Persian]
- Sheivandi Chalicheh, K., Hassanvand, F. (2020). Develop a model for the psychological consequences of anxiety caused by the coronavirus epidemic and investigate the mediating role of spiritual health. *Journal of Counseling Culture and Psychotherapy*, 11(42), 1-36. [In Persian]
- Testoni, I., Sansonetto, G., Ronconi, L., Rodelli, M., Baracco, G., & Grassi, L. (2018). Meaning of life, representation of death, and their association with psychological distress. *Palliat Support Care*, 16(5), 511-519.
- Uddin, M. N., Bhar, S., Al Mahmud, A., Amirul Islam, F. A. (2017). Psychological distress and quality of life: rationale and protocol of a prospective cohort study in a rural district in Bangladesh. *BMJ Open*, 7(9), 16 – 25.
- Vaziri, S., & Azimi, A. (2015). Investigating the contribution of meaning of life and perceived social support in coping strategies. *Transformational psychology*, 13(52), 388 - 372. [In Persian]
- Yaqubi, H. (2014). Evaluation of psychometric properties of the ten-item version of the Kessler Psychological Distress Questionnaire. *Journal of Applied Psychological Research*, 6(4), 57 - 45. [In Persian].
- Zhu, Y., Chen, L., Ji, H., Xi, M., Fang, Y., Li, Y. (2020). The risk and prevention of novel coronavirus pneumonia infections among inpatients in psychiatric hospitals. *Neuroscience. Bullet* (*Journal of Isfahan Faculty of Literature and Humanities*), 46 (4), 1-13. [In Persian]
- Furukawa, T. A., Kessler, R. C., Slade, T., & Andrews, G. (2003). The performance of the K-6 and K-10 screening scales for psychological distress in the Australian National Survey of Mental Health and Well-Being. *Psychological Medicine*, 23, 357-362.
- Garcini, L. M., Short, M., & Norwood, W. D. (2013). Affective and motivational predictors of perceived meaning in life among college students. *Journal of Happiness & Well-Being*, 1(2), 47-60.
- Gonzales, N. (2010). Family and peer Influences on Adolescent Behaviors and Risk taking. Arizona state university.
- Habibzadeh, P., & Stoneman, E. K. (2020). The Novel Coronavirus: A Bird's Eye View. *International Journal Occupation Environment Med*, 11 (2), 65-71.
- Hashemi, A., Zare, A. A. (2015). Fitting a healthy biodegradable pattern in Iranian students. *Research in educational systems*, 11(36), 88-61. [In Persian]
- IsaMorad, A. Q. (2014). A comparative study of social behavioral pathology of high school students in Tehran. *Research in Educational Systems*, 9(31), 225 - 211. [In Persian]
- Lau, J. T., Yang, X., Tsui, H. Y., Pang, E., Wing, Y. K. (2006). Positive mental health-related impacts of the SARS epidemic on the general public in Hong Kong and their associations with other negative impacts. *Journal of Infections*, 53 (2), 114–124.
- Li, J. B., Salcuni, A., & Delvecchio, E. (2018). Meaning in life, self-control and psychological distress among adolescents: A cross-national study. *Psychiatry Research, Psychiatry Research*, 272, 122-129.
- Majdabadi, R. (2016). Life Meaning Questionnaire. *Journal of Transformational Psychology of Iranian Psychologists*, 13(1), 342 - 330. [In Persian]
- Mehdizadegan, I., & Haghshenas, M. R. (2013). relationship between domestic violence and family functioning in women. *Journal of Women and Culture Research*, 5(17), 73 - 65. [In Persian]
- Mirsalehian, A., & Dalvand, M. (2017). History of common bacterial infectious diseases in Iran. *Iranian Journal of Medical Microbiology*, 12(4), 290 - 279. [In Persian]
- Mirzaei, N. (2015). Investigating the role of spirituality in the quality of family relations, International Conference on Humanities with indigenous and Islamic approach and emphasizing new research. [In Persian]
- Mohammad Salehi, N., Holakouee Naini, C., Ashrati, B., Mohammad Beigi, A., Ahmadinejad, E., Arsang Jang, E. (2017). Study of the time trend of the last fifty years of cholera in Iran and modeling the effect of annual temperature and rainfall on the incidence of new outbreaks of the disease. *Iranian Journal of Epidemiology*, 14(1), 1-8. [In Persian]
- Mousavi, A. S. (2013). Assessing family performance and mental health of family members. *Journal of Behavioral Thought*, 6(3), 1-10. [In Persian]
- Mushtaq, R., Shoib, S., Shah, T., & Mushtaq, S. (2014). Relationship between Loneliness, Psychiatric